

УДК 327.36

КОНЦЕПЦІЯ «HUMAN SECURITY» У ПІВНІЧНІ АМЕРИЦІ

Бочар І. В.

*аспірантка Кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики
Інституту міжнародних відносин Київського національного університету
ім.Т.Шевченка*

У роботі зроблено спробу описати приклад успішного співробітництва державного та громадського сектору по питанню «human security». Аналізується діяльність трьох організацій, які повністю або частково займаються питаннями безпеки особистості. Такий тип зв'язків можна розглядати як особливу модель співробітництва у системі прийняття зовнішньополітичних рішень, що також може бути використано як позитивний досвід в інших регіональних системах.

В работе сделано попытку, описать пример успешного сотрудничества государственного и общественного секторов по вопросу «human security». Анализируется деятельность трех организаций, которые полностью или частично занимаются вопросами безопасности человека. Такой тип связей можно рассматривать как особенную модель сотрудничества в системе принятия внешнеполитических решений, что также может быть использовано как позитивный опыт в других региональных системах.

This article attempts to describe an example of successful cooperation of state and public sector on “human security”. It is analyzed the activity of three organizations, which are completely or partly practicing the question of human security. This type of connections may be considered as special model of cooperation in the decision-making system. It may be used as positive experience in other regional systems.

Ключові слова: безпека особистості, регіональне співробітництво, Північна Америка

У процесі глобалізації, характерному для сучасних міжнародних відносин, цікаво спостерігати за процесом індивідуального розвитку. Властиві демократичним суспільствам поняття демократії та свободи сприяють збереженню ролі особистості у суспільних справах. Людина як найвища цінність, її захист та створення можливостей для розвитку поступово з'являється у формулюваннях національних інтересів та в офіційних концепціях безпеки ряду країн. Очевидно, такий стан справ підштовхнув теоретиків міжнародних відносин до нового бачення поняття «**безпеки**».

До нових підходів до безпеки належить концепція «**безпеки особистості**». У трактуванні поняття «**human security**» автор відштовхується від загального бачення «**human security**», яке представлено в рамках ООН і пов'язується з питаннями якості життя людей та глобального розвитку, демократією та прав людини [11], і поступово переходить до більш вузького визначення, запропонованого російським дослідником Д. Балувєвим як поняття свободи від загроз життю окремого індивіда, забезпечення якості життя та створення умов для вільного розвитку особистості, реалізації її прав і можливостей брати участь в громадському житті (як на національному, так і на глобальному рівні) [26].

У роботі зроблено спробу порівняти використання концепції «**human security**» у Сполучених Штатах Америки та в Канаді і, на основі компаративного аналізу, зробити прогноз щодо ефективності впровадження такої концепції в регіональному вимірі. Акцент робиться саме на канадську політику як таку, що має довшу традицію в реалізації «**human security**» і демонструє унікальну модель співробітництва державного та громадського сектору по питанню «**безпеки особистості**».

Дослідження виконано в межах транснаціональної теорії і розглядає проблему з точки зору дежавного механізму та долучення до нього недержавних акторів. Така взаємодія демонструє цілісний механізм координації зусиль різних органів, здіяних в реалізації концепції «**human security**», що є запорукою досягнення максимального результату. Автор прихильно ставиться до надання концепції «**human security**» транснаціонального характеру – питання, які зачіпаються в рамках поняття «**human security**» зачіпають різних акторів і потребують зусиль різних акторів, однак автор цілком відкидає інтервенціоністське трактування даної концепції.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ «HUMAN SECURITY» НА ДЕРЖАВНОМУ РІВНІ

Канада – одна із перших країн, котра включила концепцію «**human security**» у свою зовнішню політику. Канадське офіційне керівництво визначає концепцію «**human security**» як соціально орієнтований підхід до зовнішньої політики, спрямований на захист громадян від насилля, посягання на права людини, її безпеку або життя. Проте, «**human security**» жодним чином не замінює національну безпеку. Навпаки – ці поняття є взаємопов'язаними.

Однак, «дух» канадської політики безпеки полягає не тільки в тому, щоб убезпечити себе від загроз, але й продемонструвати іншим країнам приклад, коли основні зусилля спрямовані на встановлення безконфліктності, миру та процвітання. Про це говориться у концепції безпеки Канади від 1995 року [25]. Мова йде про те, що держава в особі Міністерства закордонних справ та міжнародної торгівлі дотримується широкого підходу в питанні забезпечення безпеки. Ця позиція

ґрунтується не лише на класичних військових організаціях, але й на тісному міжнародному співробітництві по питаннях укріплення стабільності, попередження конфліктів, недопущення недемократичних режимів, подолання низького рівня життя у слаборозвинених країнах задля уникнення гуманітарних катастроф, що можуть зачепити інтереси громадян Канади.

Така позиція стала запорукою глибокого проникнення та широкого поширення канадських цінностей у світі. В даному зв'язку автор погоджується з дослідженням Карли БАРКІЄРО (*Carla Barqueiro*), в якому стверджується, що використання Канадою «м'якої сили» як загальної концепції зовнішньої політики, а також у конкретних прикладах застосування цієї сили, дозволило Канаді отримати більше влади в міжнародних відносинах. [3]

У самому Міністерстві закордонних справ та міжнародної торгівлі Канади створено відділ, який займається питанням «безпеки особистості» (*The Human Security Policy Division (GHS) the Evaluation Division (ZIE)*). Державне керівництво Канади також розгортає широку інформаційну роботу всередині держави – влада взаємодіє з місцевими громадами (в тому числі і з корінним населенням) по питанню «**human security**» та протидії актуальним загрозам. Такий обмін досвідом передбачає в подальшому розширення участі корінних народів Канади у попередженні конфліктів та у миротворчих діях за кордоном.

За принципами «**human security**» діє програма *Glyn Berry Program for Peace and Security* [10] Міністерства закордонних справ та міжнародної торгівлі Канади. Програма підтримує розвиток канадських та міжнародних політик, законодавства та інститутів, які мають на меті просувати захист індивідів від насильства та збройних конфліктів. Програма отримує фінансування від Фонду *START's Global Peace and Security Fund (GPSF)* і названа на честь *Glyn R. Berry*, канадського дипломата вищої ланки, який був трагічно вбитий під час терористичної атаки в Афганістані у січні 2006 року.

Що стосується Сполучених Штатів, то концепція «**human security**» жодним чином не прописана в основних зовнішньополітичних документах та доктринах. Однак, по суті напрямки зовнішньої політики США тією чи іншою мірою включають в себе ключові поняття з концепції «**human security**»: захист людини, захист прав людини, розвиток та процвітання. Це прописано у основних напрямках зовнішньої політики США (*Policy Issues*) [19], а також у розділах, що стосуються питання безпеки (*Arms Control and Security*) [2] і Демократії та Глобальних справ (*Democracy and Global Affairs*) [8]. Питання розвитку та процвітання прописані у Стратегічному плані на 2007 – 2012 рр. (*Part IV, Strategic Plan*) [21].

Таким чином, можна припускати, що у Північноамериканському регіоні наявні спільні цінності та схоже бачення проблеми забезпечення безпеки особистості. Це сприяє процесу створення у Північній Америці регіонального суспільства, коли регіональна система є більш стабільною та згуртованою. Така ситуація є передумовою для того, щоб канадська модель «**human security**» успішно реалізовувалася на регіональному рівні.

NGOs TA «HUMAN SECURITY»

Важливу нішу в питанні імплементації концепції «**human security**» на загальнонаціональному рівні займають неурядові організації. Кожна з таких організацій має свою специфіку: одні діють в рамках глобальних проектів, інші – не є частиною загальнодержавних програм. Кожна з організацій акцентує увагу на окремому аспекті безпеки особистості [16].

Діяльність канадської організації «**ONE SKY**» [18] концентрує увагу на особистому розвитку людини задля суспільних змін. У партнерстві з Канадським консорціумом з питань безпеки особистості (*Canadian Consortium on Human Security*) [4] та Канадською мережею з питань навколишнього середовища (*Canadian Environmental Network*) [6] організація реалізувала в січні – лютому 2007 року проект «**Human Security and the Environment**» [12]. В рамках одноденного семінару (*workshop*) зібралися представники канадського уряду, неурядових організацій, канадські науковці та політичні експерти, щоб разом обговорити практики імплементації концепції «**human security**» і пов'язати це питання з проблемою навколишнього середовища. Зустріч допомогла об'єднати як тих, хто діє в рамках глобальних проектів (*The Global Environmental Change* [9]), так і тих, хто не є частиною загальнодержавних зусиль на імплементацію цих принципів (*One Sky, IISD* [18]). Під час обговорення акценти змістилися з виключного розвитку особистості до більш масштабного розвитку суспільств та пошуку «центрів гравітації» – важливих «стовпів» розвитку, які б не похитнулися під впливом новітніх загроз. Такими «стовпами» були визначені неурядові організації.

Питаннями захисту людини від проявів організованої злочинності на глобальному та регіональному рівні займається *Human Security Report Project (HSRP)* [14], яка є незалежним дослідницьким центром і більш відома як *Human Security Centre*. Організація співпрацює з *Simon Fraser University (SFU)* у Ванкувері та фінансується урядом Канади, Департаментом міжнародного розвитку Великобританії, Шведською агенцією з питань співробітництва по міжнародному розвитку, Федеральним Департаментом закордонних справ Швейцарії. Раніше проект отримував підтримку від уряду Норвегії (спільний канадсько-норвезький проект у 1960-х рр.), а також від Фонду

Рокфеллера. Результати досліджень центру публікуються в спеціалізованих брошурах *Human Security Report*, *Human Security Brief series* та *The miniAtlas of Human Security* [23].

У Канаді також існують організації, які займаються питаннями розвитку як передумови для попередження конфліктів у країнах, що розвиваються. Істотний вклад по цьому питанню робить Дослідницький центр міжнародного розвитку (*The International Development Research Centre*) [24]. Схожі організації існують у Сполучених Штатах: організація *Millennium Challenge Corporation* [17] займається питаннями глобального та регіонального розвитку і входить до загальнонаціональної програми, так як фінансується Державним Департаментом (2009 р. – 875 тис. дол.; 2010 р. – 1,105 тис. дол.; 2011 р. – 1,279,9 тис. дол.). Громадські організації в США не займаються виключно питаннями безпеки особистості, а тільки окремими питаннями, які є частиною комплексної концепції **«human security»**. Прикладом такої організації є *Human Trafficking Awareness Partnerships* [15], що займається питаннями незаконної міграції і концентрується на поширенні знань про незаконну торгівлю людьми як одного із засобів забезпечення безпеки особистості.

На канадському прикладі бачимо, що громадські організації є, фактично, альтернативними по відношенню до державних установ. Вони жодним чином не позиціонують себе як частину загальнонаціональної політики, а тільки реалізують власні ідеї розвитку людини. Це непогано, оскільки така позиція громадських організацій залишає їх вільними від політичних обставин і дозволяє слідувати власним переконанням за будь-яких політичних та/або фінансових умов.

Однак, de-facto ці організації виступають частиною загальнонаціонального курсу по реалізації концепції **«human security»**. В даному контексті насторожує питання фінансування цих організацій – добре, коли вони фінансуються канадськими партнерами. Гірше, коли партнери – позарегіональні гравці. Це створює додаткову залежність від позарегіональних акторів і зменшує передбачуваність подальшого розвитку таких організацій та можливості перенесення канадської моделі на регіональний рівень.

Позитивно видається ситуація, якби американські фонди звернули увагу на канадські проекти по питанню **«human security»**. Це б дозволило ще більше консолідувати регіональну спільноту, тісніше пов'язати її спільними цінностями, а також створити більш сприятливі можливості для забезпечення концепції **«human security»** в регіоні.

THINK TANKS І ПИТАННЯ «HUMAN SECURITY»

Ще одна неурядова організація, яка займається питаннями **«human security»** – це *Canadian Consortium On Human Security (CCHS)* [4]. Організація була створена в академічних колах в грудні 2001 року для підтримки стратегічних досліджень, і на сьогоднішній день являє собою платформу для обміну інформацією, аналізу та діалогу між представниками неурядових організацій, вченими, науково-дослідними організаціями, внутрішніми та міжнародними «think tanks», між представниками уряду і ТНК, які беруть участь у політиці розвитку та займаються питаннями **«human security»**. *CCHS* фінансується за рахунок програми розвитку безпеки людини (*The Human Security Program* [22]) зовнішньополітичного відомства країни.

За даними дослідження 2006/2007 року зроблено висновок, що діяльність *CCHS* відповідає загальнодержавній концепції **«human security»** та діяльності Міністерства закордонних справ та міжнародної торгівлі. [5] Наприклад, Канадський координаційний комітет з миробудівництва (*The Canadian Peacebuilding Coordination Committee (CPCC)* [7]) має таку структуру, через яку канадське зовнішньополітичне відомство може мати доступ до досліджень і політичних рекомендацій від громадських організацій щодо ряду актуальних питань (включно з питанням **«human security»**). До основних заслуг *CCHS* відносять налагодження ефективного діалогу, проведення досліджень, а також генерування нових та підходів до вирішення проблем безпеки людини.

Недоліки у роботі *CCHS* стосуються консультативної політики та політики розвитку. Консорціум проводить довгострокові дослідження, що не завжди дозволяє давати тактичні рекомендації. Адже, цикли розробки зовнішньої політики та прийняття зовнішньополітичних рішень вимагають тижнів чи місяців, у той час як для проведення наукових досліджень та публікації якісних наукових робіт потрібні роки. Основа цієї проблеми полягає в тому, що між *CCHS* та зовнішньополітичним відомством Канади встановлені обмежені канали комунікації. Це не дозволяє добре відчувати відомчі потреби та пріоритети. У самому Міністерстві також виникає питання щодо допуску громадського сектору до питань безпеки: міністерству необхідно прийняти рішення про нарощування потенціалу та подальший активний розвиток *CCHS* в якості провідного «think tank» відповідно до політичних вимог зовнішньополітичного відомства Канади.

До роботи *CCHS* слабо залучаються франкомовні академічні інститути, виникають проблеми з експертами, зокрема, консорціум не спроможний швидко визначити та мобілізувати експертів по певному питанню. Для подолання такої проблеми *CCHS* розробляє програми для залучення висококваліфікованих спеціалістів до своєї роботи. Такі програми супроводжуються стипендіями та іншими видами фінансової підтримки.

Активній діяльності *CCHS* перешкоджає також недостатнє або неповне фінансування від Міністерства. Це, з одного боку, призвело до «текучості кадрів», оскільки адміністративні помічники брались на роботу терміном не більше, ніж на рік. З іншого боку, консорціум неспроможний

виконати всі заплановані заходи (семінари, конференції тощо) – у період з грудня 2001 до 31 березня 2005 року CCHS провів 94% від запланованих заходів. Для зменшення фінансової залежності CCHS від Міністерства [5] консорціум планує запроваджувати такі механізми як плата за користування чи абонентська плата для продуктів та послуг CCHS.

Незважаючи на недоліки у своїй роботі, CCHS вважається ефективним засобом для підтримання наукового співробітництва та діалогу як всередині академічної спільноти, так і в більш широкому сенсі – між представниками громадського сектору (внутрішнього та міжнародного), які займаються питаннями **«human security»**. Окрім того, CCHS видає навчальні матеріали, що вважається вкладом у підвищення освіченості громадськості по питанню безпеки особистості. Таким чином, поступово збільшується людський ресурсний потенціал, задіяний для реалізації проектів у сфері безпеки особистості.

Що стосується Сполучених Штатів, то діяльність провідних наукових центрів переважним чином зосереджується на питанні **«homeland security»**. Навіть, такі «гіганти» як *RAND Corporation* [20] не мають окремого розділу про **«human security»**. Пріоритети США – очевидні, однак, є підстави сподіватися, що можливості співпраці по питанню **«human security»** з'являться в паралельних проектах.

ВИСНОВКИ

Модель, яку демонструє Канада по питанню співробітництва **«human security»**, є оригінальною та ефективною. На перший погляд, як державна установа, так і громадські організації і «мозкові центри» ставлять перед собою різні цілі: держава покликана забезпечити національну безпеку, неурядові організації допомогти реалізуватись особистості і донести думку громадськості до державних установ. Однак, між організаціями існує особливий тип зв'язків.

Держава в особі Міністерства закордонних справ та міжнародної торгівлі Канади являє собою механізм імплементації концепції **«human security»**: з одного боку активізується інформаційна робота всередині держави, з іншого боку чітко прослідковуються зусилля Оттави у просуванні такої концепції у світовому масштабі. Громадські організації та «мозкові центри» мають на меті реалізацію практичних проектів та проведення наукових досліджень. Однак, всі організації об'єднані єдиною концепцією **«human security»** і фактично спрямовані на виконання єдиного завдання – активного впровадження принципів безпеки особистості як у Канаді, так і в глобальному масштабі. Це дозволяє Канаді швидше напрацьовувати потенціал, аби мати можливість відігравати помітнішу роль у світі.

Цікаво, що недоліки в діяльності кожної організації перекиваються за рахунок інших установ: консорціум слабкий у наданні консультацій через проведення довгострокових досліджень, але цим займаються неурядові організації; неурядові організації мають обмежений доступ до системи прийняття рішень в державному апараті, але це долається консорціумом, який отримує фінансування від Міністерства закордонних справ і міжнародної торгівлі. Неурядові організації у своїх проектах співпрацюють як з представниками влади, так і з представниками громадськості. Це створює синергетичний ефект і країни не лише досягають ефективних результатів всередині країни, але й демонструють іншим країнам приклад того, що така концепція заслуговує на увагу та розвиток.

Завдяки концепції **«human security»** створюються умови для подолання протиріч між людиною та суспільством (оскільки передбачена можливість для людини брати участь у суспільних процесах через участь у громадських організаціях), між людиною та державою (держава через систему безпекових органів залишається основним механізмом забезпечення безпеки своїх громадян), а також між державою та суспільством (взаємодія громадянського суспільства з державними органами влади якраз створює передумови для вільного розвитку особистості).

Є підстави для перенесення такої моделі співробітництва на регіональний рівень і створення консолідованого регіонального суспільства у Північній Америці. Зокрема, до основних напрямків американської політики входять питання, які стосуються поняття **«human security»**. Але на даному етапі такі ініціативи ще не сформульовані в окрему концепцію, яка може вплинути державну програму США для реалізації цієї політики.

В разі, якщо така модель буде впроваджуватися, то Канада, зважаючи на свій досвід у цій сфері, de-facto відіграватиме помітнішу роль у регіоні. Це стане ще одним фактором для зменшення асиметрії між країнами, що є позитивним чинником для регіональної стабільності.

Такий тип зв'язків можна також розглядати як модель співробітництва у системі прийняття зовнішньополітичних рішень, що також може бути використано українським дипломатичним відомством.

Література:

1. Amartya Sen. WHY HUMAN SECURITY? // International Symposium on Human Security, Tokyo, 28 July, 2000.
2. Arms Control and Security // U.S. Department of State – <http://www.state.gov/t/> - 26/04/2011.

3. Barqueiro C. Canada's Human Security Foreign Policy: Illuminating the Role of Ideas in Soft Power – <http://cadair.aber.ac.uk/dspace/handle/2160/3122> – 24/04/2011.
4. Canadian Consortium on Human Security – <http://www.humansecurity.info/> - 26/04/2011.
5. CANADIAN CONSORTIUM ON HUMAN SECURITY / 5.0 Conclusions and Recommendations (July 2007) – http://www.international.gc.ca/about-a_propos/oig-big/2007/evaluation/cchs-ccsh07.aspx?lang=eng&view=d - 14/08/2011.
6. Canadian Environmental Network – <http://www.cen-rce.org/eng/index.html> - 26/04/2011.
7. Canadian Peacebuilding Coordinating Committee – <http://www.peacebuildingportal.org/> - 14/08/2011.
8. Democracy and Global Affairs // U.S. Department of State – <http://www.state.gov/g/> - 26/04/2011.
9. Global Environmental Change and Human Security – www.gechs.org - 15/08/2011.
10. Glyn Berry Program (GBP) - <http://www.international.gc.ca/glynberry/index.aspx> - 26/04/2011.
11. Human Security // United Nations Institute for Disarmament Research – http://www.unidir.org/html/en/human_security.html - 22/03/2011.
12. Human Security and the Environment // Projects & Programs / One Sky – http://www.onesky.ca/projects/human_security_and_the_environment/ - 26/04/2011.
13. Human Security Network / Program on Humanitarian Policy and Conflict Research, Harvard University – <http://www.hpcrresearch.org/research/human-security-network> – 14/08/2011.
14. Human Security Report Project – <http://www.hsrgroup.org/> - 26/04/2011.
15. Human Trafficking Awareness Partnerships – <http://www.humantrafficking.org/> - 26/04/2011.
16. Michael S. The Role of NGOs in Human Security // The Hauser Center for Nonprofit Organizations and The Kennedy School of Government / Harvard University – November (2002) – Working Paper #12.
17. Millennium Challenge Corporation – <http://www.mcc.gov/> - 26/04/2011.
18. One Sky: Canadian Institute of Sustainable Living – <http://www.onesky.ca/> - 26/04/2011.
19. Policy Issues // U.S. Department of State – <http://www.state.gov/policy/> - 26/04/2011.
20. RAND Corporation – www.rand.org – 14/08/2011.
21. Strategic Plan (Part IV) // U.S. Department of State. U.S. Department of International Development – <http://www.state.gov/documents/organization/86291.pdf> - 26/04/2011.
22. Summative Evaluation of the Human Security Program (November 2004) / Foreign Affairs and International Trade Canada – http://www.international.gc.ca/about-a_propos/oig-big/2004/evaluation/human_security-secureite_humaine.aspx?lang=eng&view=d - 14/08/2011.
23. The Human Security Report – <http://www.hsrgroup.org/human-security-reports/human-security-report.aspx> - 26/04/2011.
24. The International Development Research Centre – http://www.idrc.ca/en/ev-1-201-1-DO_TOPIC.html - 26/04/2011.
25. THE PROTECTION OF OUR SECURITY, WITHIN A STABLE GLOBAL FRAMEWORK (IV) // Canadian Foreign Policy Review (1995) – http://www.dfait-maeci.gc.ca/foreign_policy/cnd-world/chap4-en.asp - 26/04/2011.
26. Балуев Д. ПОНЯТИЕ HUMAN SECURITY В СОВРЕМЕННОЙ ПОЛИТОЛОГИИ // Международные процессы. – 2003. – Январь-апрель. - №1.